

Бєлова О.С.

заступник директора з виховної роботи

КНВК «Загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів № 9

з посиленою спортивною підготовкою»

СОЦІАЛЬНА УСТАНОВКА В КОНТЕКСТІ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Непередбачуваність подій в Україні сьогодні знову актуалізують проблему методології осмислення соціуму, теоретичного опосередкування механізмів його життєдіяльності, які «відповідальні» за раптові його переходи від одної якості до іншої. Тобто мова не йде про те, що хтось може піддавати сумніву об'єктивну реальність існування соціуму, проблема полягає в адекватності наших теоретичних уявлень про нього, а також в межах і можливостях його наукового осягнення.

Значна деформація структури суспільства є однією з актуальних проблем сьогодні, що характеризується крайньою нестійкістю, адже для кожного історичного періоду притаманні різні типи соціуму, які безпосередньо підпорядковувались режимним типам існування держави – від демократичного, авторитарного до тоталітарного. Безробіття, бідність, погіршення якості життя через економічну нестабільність сьогодні прискорили маргіналізацію населення, що стало процесом соціального розпаду, тобто хворобою, що швидко прогресує.

Відбуваються процеси, що диференціюють традиційні групи соціуму за формою власності, за рівнем доходів, ангажованістю у владні структури, які мають вимушений характер, зумовлений нинішньою соціально – економічною і соціокультурною трансформацією українського суспільства. Населення не може повною мірою усвідомлювати свої економічні, політичні, духовні інтереси, узгоджувати особистісну систему ціннісних координат.

Отже, українське суспільство та його соціальна структура характеризується крайньою соціальною невірноваженістю як на рівні процесів, що відбуваються всередині соціальних груп і між ними, так і на

рівні самосвідомості особистості – усвідомлення нею свого місця в системі соціальної ієрархії. Тож, у стані перетворень та загальної кризи, актуальними проблемами якого є корупція, тіньова економіка, об'єднання бізнесу і влади, невідповідність української соціальної інфраструктури сьогоденним умовам та трудова міграція обумовлені формуванням соціально-конструктивного мислення українців.

П. Сорокін в своїй праці «Людина, цивілізація, суспільство» наголошує, що «соціальне явище є соціальний зв'язок, що має психічну природу і реалізується в свідомості індивідів, виступаючи в той же час по змісту і тривалості за його межі. Це те, що називають «соціальною душею», це те, що інші називають цивілізацією і культурою, це те, що треті визначають терміном «світ цінностей», в протилежність світу речей, що створюють об'єкт наук про природу. Будь-яка взаємодія, між ким би вона не відбувалася, якщо вона має психічний характер, буде соціальним явищем» [5, с. 39].

Отже, людина являє собою цілісну єдність біологічного, психічного і соціального рівня. При цьому людський індивід – це не просто сума біологічного, психічного і соціального, а їх інтегральна єдність, яка є основою до виникнення нового якісного ступеня – особистості.

Беззаперечно – людство йде вперед, але це скоріше рух від дитинства до юнацтва, від юнацтва – до зрілості. Це сходження не до кращого, а до складнішого: це нові труднощі, нова відповідальність, загострення і необхідність подолання нових, більш серйозних проблем, які найбільш притаманні для підростаючого покоління, якому сьогодні властива вразливість, емоційна нестійкість, недостатня сформованість вольової сфери, відсутність морально-етичних якостей та низький рівень розвитку духовності.

Цілеспрямоване вирішення питань формування якостей особистості сьогодні можемо спостерігати (у більшості) у виховній функції навчальних закладів усіх типів, де відбувається процес формування домінуючих мотивів, що стимулюють систематичну психічну діяльність підлітків з урахуванням вікових особливостей.

Розкриваючи психологічні механізми формування морально-вольової сфери особистості, в яких проявляється ставлення до інших людей та суспільства, психологія, на даному етапі розвитку суспільства виокремлює проблеми, які потребують спеціального вивчення: вплив праці та інших об'єктивних чинників на становлення особистості; взаємозв'язок

інтелектуальної сфери та моральної; визначення вимог до особистості; створення умов для становлення різнобічно й гармонійно розвинутої особистості, яка була б активною у суспільних та особистих справах.

З дидактичного матеріалу встановлено, що сукупність певних соціальних умов життєдіяльності особи утворюють складне багаторівневе утворення, яке відображає конкретні прояви суспільних стосунків, що мають місце у суспільстві в якому живе та розвивається дитина. Сучасні дослідники (О. Безпалько, А. Мудрик) виділяють макро- та мікрорівні у структурі соціального середовища, де макрорівень – це система соціальних відносин у суспільстві, а мікрорівень – це конкретні умови життя особистості [2].

Отже, одна із необхідних умов формування соціокультурного досвіду особистості – це наявність соціального середовища, як складного багаторівневого утворення, конкретний прояв суспільних стосунків, що мають місце в суспільстві, у якому живе та розвивається особистість. У творчій спадщині відомих психологів та педагогів (Г. Андреева, Л. Виготського та В. Семенова) розглядається соціальне середовище з позиції інтеграції в ньому дитини і досліджується як суб'єктивно пережита дитиною об'єктивна реальність. «Вростання звичайної дитини в цивілізацію являє собою єдиний сплав з процесами його органічного дозрівання. Обидва ці шляхи розвитку – природній та культурний – співпадають та зливаються один з одним. Обидва ряди змін взаємопроникають один в одного та утворюють, по суті, єдиний ряд соціально-біологічного формування особистості» [4, с. 31].

Соціальне середовище є основою для входження дитини в суспільні відносини в процесі її виховання та формування соціокультурного досвіду.

Ш. Амонашвілі писав: «Дитина формується у середовищі, без середовища дитини як людської істоти не існує» [1, с. 19]. Отже, основним фактором, який включає дитину в процес набуття соціокультурного досвіду є оптимальне співвідношення двох взаємозаперечних, але і взаємозалежних один від одного процесів: засвоєння суспільного досвіду та самостійне набуття індивідуального досвіду. Але, не слід також ігнорувати успадкування певних знань в результаті «генетичної пам'яті» як верхівки пристосувальних досягнень попередніх поколінь, яке набуло людство в ході свого розвитку [3, с. 173].

Е. Фром та його послідовники зазначали, що людину протягом життя вчать сотням наук і мистецтв, хоча особистість потребує однієї науки –

мистецтва жити у суспільстві. Подібна наука теоретично може базуватись навколо кількох наріжних питань: людина повинна мати можливість спостереження за тим, як діють інші в подібних ситуаціях; людина повинна мати певний взірець для наслідування, що зводиться до релігійного естетичного або культурного ідеалу; людина повинна передбачати майбутнє, щоб до такого майбутнього встигла підготуватись. Всі ці питання пов'язані з формуванням морально-вольових якостей особистості, адже важливими складниками життєвої компетентності сучасної особистості є моральна культура та соціальна зрілість.

Загалом, є недоліки в розкритті основного змісту психологічної та соціологічної науки, так як дослідження вітчизняних науковців є актуальними саме для їхнього історичного періоду і тому різняться видами соціальних установок через невідповідність соціуму хронологічному часу сьогодення. А наш час потребує лідерів нової формації, людей компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно, генерувати нові ідеї та приймати нестандартні рішення, а тому індивід повинен цілеспрямовано пройти три взаємопов'язаних і взаємозумовлених процесів самопізнання, самоутримування та самопримушування.

З досвіду роботи в школі (застосування методик вивчення імпульсивності і вольових регуляцій дітей) можна впливати на емоційну, вольову, раціональну сторони особистості та в «реалії» можливе лише формування уявлення про довкілля, про суспільні вимоги, які виражені в правових і моральних нормах. Особистість, яка засвоїла їх, стає послідовною у виборі позитивних цілей і планів, здатна краще розібратися у складних життєвих ситуаціях, побачити суспільну значимість своїх вчинків. Є і недоліки, які виникають при формуванні морально-вольових якостей особистості – це соціальна дезадаптація, спричинена відсутністю відповідного мікрорівня (виховання в сім'ї).

Отже, враховуючи, перебування психологічної науки у стані методологічної кризи, сьогодні виникає надтермінова потреба розробки сучасних підходів в психолого-педагогічній науці, зокрема в теорії вольового розвитку особистості, яка залишається недостатньо розробленої з точки зору потреб нової реальності. При цьому, метою вищезазначеного має стати не формальний «супровід» особистості, а безпосереднє регулювання, корекція та контроль, тобто управління процесами інтеріоризації, що буде відповідати позитивним етапам формування морально-вольових якостей особистості від самопізнання, самоствердження до самовдосконалення

через призму інтегративної ідеології, загальнолюдських та морально-етичних цінностей.

Література

1. Амонашвили Ш. Психологические основы педагогики сотрудничества/ Ш. Амонашвили. – К. : «Освіта», 1991. – 111 с.
2. Безпалько О. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. / О. Безпалько – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. БоулиДж. Привязанность / Дж. Боули. – М. : Гардарики, 2003. – 477 с.
4. Проблемы развития психики/ Л. Выготский ; под ред. А. М. Матюшкина. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с. 3.
5. Сорокин П.А. Человек, цивилизация, общество. Москва, Политиздат, 1992.

Варій М.Й.

*доктор психологічних наук,
завідувач кафедри теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

ЗОВНІШНЬО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Наш аналіз чинників, які загрожують економічній безпеці держави, дозволив виділити серед них власне психологічні. Ми виходимо з того, що економічна безпека держави складається з безпеки національної економіки, економічної безпеки організацій (підприємств, установ, закладів) та економічної безпеки окремого громадянина.

Нами виявлено, що на рівень економічної безпеки держави впливає ціла низка психологічних чинників: зовнішньо-психологічних, внутрішньо-психологічних та індивідуально-психологічних.

Ці чинники, пройшовши через призму економічної свідомості людей, впливають на їх економічну поведінку.

Під економічною свідомістю ми розуміємо здатність людей аналізувати економічні процеси, стани і властивості економіки держави, організації та окремих осіб, виявляти залежності між ними, виробляти до